

DO KRAJA SVETA, ALI NE I NAZAD

(Senad Švraka: *Alea*, Off-set, Tuzla, 2017)

Premda je nekada bio jedan od bitnijih, popularnijih i uzbudljivijih žanrova u našoj književnosti – toliko da su se skoro svi najvažniji međuratni pisci ostvarili u njemu¹ – danas putopis nema nekadašnju vrednost ni prisutnost. Naravno, to ne znači da ne postoje autori koji pišu putopise – jedan od boljih regionalnih primera je Marko Pogačar² – ili da ovaj žanr nema recepciju u periodici – kao što je, na primer, temat „Oko putopisa“ u *Poljima* iz 2017. godine³ – ali je činjenica da je došlo do pada u položaju putopisa. Jačanje simboličke vrednosti prozne, tj. romaneskne produkcije dovelo je do toga da putopis postane jedan od podžanrova kojima se pisci okreću da bi u svoje delo uneli dozu intrige, avanture ili egzotike. Na taj način putopis dobija novu poziciju u savremenoj produkciji i podstiče stvaraoce da svoja lična ili izmaštana putovanja predstavljaju publici u formi putopisne proze. Jedan od takvih autora je i Senad Švraka koji se u romanu *Alea* posvećuje nautičkom putopisu na granici robinzonijade.

Između 2004. i 2006. ovaj tuzlanski autor na devetometarskoj jedrilici – čije ime i pozajmljuje naslov knjizi – prelazi put od Francuske do Tajlanda, mahom sam ili sa jednim članom posade, istražujući poznate i nepoznate predele, i posmatrajući ovaj veliki geografski prostor sa palube svog broda. Neplanski, iznenadno i na momente stihijski, Švraka donosi odluke kojim pravcem će se uputiti i provodi mesece na moru ne bi li ugasio detinju žeđ ka avanturama i istraživanju dalekih zemalja. Njegovo putovanje trebalo da je da bude kraće i da se završi mnogo ranije, no želja da doživi što više neprestano ga gura napred i kao da odlučuje umesto njega. Nakon nekoliko meseci na Tajlandu, čime se i okončava ova knjiga, on opet kreće preko okeana i stiže do Afrike, dokazujući još jednom avanturistički duh i pustolovnu strast. Pored mnogobrojnih događaja koji karakterišu ovakva putovanja – od sitnih nedaća, manjih ili većih bolesti i finansijskih problema, sve do susreta sa različitim kulturama i upoznavanja novih prostora – autor počinje da beleži svoje avanture, oblikuje ih i sprema za publikaciju. Stoga se na ovo delo može gledati iz dva ugla: kao na klasičan putopis, te na prozno delo avanturističkog karaktera koje u isto vreme promatra svog autora/naratora/protagonistu, sa jedne strane, odnosno samo putovanje, sa druge.

¹ Videti: Vladimir Gvozden. *Srpska putopisna kultura 1914–1940: studija o hronotopičnosti susreta*. Beograd: Službeni glasnik, 2011.

² Videti: Marko Pogačar. *Slijepa karta: sonet ceste*. Zaprješić: Fraktura, 2016; Beograd: Kontrast, 2016; te Marko Pogačar. „Talijanske sveske“. *Dometi*, br. 176–177, god. 46, proleće–leto 2019, str. 41–56.

³ Videti: *Polja*, br. 505, god. LXII, maj–jun 2017, str. 29–143.

Na početku dela, ističući da je njegova težnja ka morskim prostranstvima podstaknuta književnim impulsima, tj. prozom Džeka Londona i Žila Verna, Švraka eksplicitno stavlja putovanje i književnost u istu ravan, pokušavajući da na moru doživi iste avanture kao i njegovi književni uzori. Ako i čitalac pristupi delu na taj način, primećuje se da *Alea* preslikava odlike kanonskih putopisnih dela i daje mnoštvo podataka kojima autor teži da se približi dvojici pomenutih stvaralaca, ali i drugima koji se ostvaruju u putopisnom žanru. Beležeći precizno i obimno svaku etapu svog puta u poglavljima koja su naslovljena po geografskoj odrednici dešavanja radnje – „Francuska“, „Hrvatska“, „Turska“, „Crveno more“, „Piratska zona“, itd. – Švraka donosi obilje informacija koja se tiču njegovog puta, ali i okolnosti koje ga prate. Od pripreme jedrilice za plovidbu, snabdevanja namirnicama, logističkog procesa planiranja puta, isplavljanja iz luke i odlaska na otvoreno more, do borbe sa talasima, slučajnih susreta sa drugim moreplovcima, bega iz opasnih situacija i ponovnog dolaska u narednu luku, autor ne šteti detalje niti vreme koje im posvećuje. Za laika, veći deo tehničkih sitnica koji se tiču plovidbe i upravljanja jedrilicom nije potpuno neophodan i može da poremeti čitalačku pažnju, iako se autor zadržava na svim tim pojedinostima. Razlog ovome pojašnjava i on sam, govoreći da nova verzija knjige, da se odlučio da joj se posveti, ne bi bila opterećena „prošlim vremenima niti željom za dokazivanjem“, no on se odlučuje za autentičan i neizmenjen prikaz svojih avantura. Čitaoci mogu da prate svaku etapu njegovog puta skoro u *real-time* maniru, ne samo zbog preciznog isticanja svakog autorovog koraka (vremenske odrednice kao što su „u šest ujutru“, „predveče“, „oko jedanaest“, „poslije jela“, „sutradan u deset sati“ i slično), već i zbog toga što u svakom trenutku podrobno locira svoj položaj i geografski položaj svoje jedrilice. Mnogobrojne epizode sa mora u kojima se ne dešava ništa do borbe protiv talasa i praćenja udaljenosti do naredne tačke puta protkane su interakcijom sa drugim moreplovcima, službenicima različitih država, potencijalnim sukobima sa piratima i razgovorima sa povremenim saputnicima. Ove epizode imaju dvojaki karakter, da repliciraju sadržajnost života na otvorenom moru, ali i da unesu nešto novo u rukopis u trenucima kada mu nedostaje uzbuđenje. Tako Švraka pokušava da izbegne monotoniju, svoje delo učini prijemčivim za čitanje i u njega unese nove žanrovske okvire.

Alea se, ako se posmatra na taj način, otvara kao poližanrovsko delo koje spaja tokove avanturističkog, dokumentarnog, dnevničkog, polemičkog, ispovednog i društvenog romana. Ispitujući granice stvarnog sveta, autor ispituje i sopstvene granice i preispituje svoje odluke, prošlost i stavove, u isti mah ih predstavljajući čitaocima i samome sebi. Njegove dileme i problemi ga gone na otvoreno more i što dalje od predašnjeg života, a na svakom novom raskršću, on se – za razliku od većine saputnika koji u određenom trenutku prestaju da plove i vraćaju se kopnu i svojim „stvarnim“ životima – uvek odlučuje da nastavi put u nepoznato. Tim stavlja sopstveni život sa strane i postaje druga osoba: neko ko jedino može da funkcioniše na vodi. U pauzama između plovidbi, Švraka se oprema za naredno isplavljanje i posmatra novi svet u koji stiže. Bilo da se radi o predelima koji su čitaocima (relativno) poznati (Hrvatska, Grčka i Francuska), ili pak o teritorijama koje odlikuju različiti nivoi egzotike (Turska, Indija ili Tajland), autor primećuje odlike lokalnog sta-

novništva, njihov pogled na život, stav prema strancima, načine svakodnevnog funkcionisanja i međuljudske odnose. Ova zapažanja neretko predstavlja u poluesejističkim pasažima koji su mešavina putopisnih zapisa i polemičkih promišljanja, pokušavajući da predstavi potpuniju sliku mesta koja obilazi. Uz to, on se vraća u sopstvenu prošlost i istoriju SFRJ, govoreći o prilikama koje su se odigrale na Balkanu od početka devedesetih do danas, komparativno analizirajući te odnose sa sličnim događajima iz drugih predela. Tako *Alea* postaje zapis o prošlosti i sadašnjosti jednog šireg geografskog prostora i delo koje na polemički način pominje bitna pitanja današnjeg čoveka. Zaključci autora nisu uvek koncizno predstavljeni ili najveštije izvedeni, ali jesu relevantni i podstiču čitalački angažman. Najzad, dokumentaristički stil izvire u brojnim prilikama kada autor opisuje radnje koje se tiče brodova i plovidbe, kao i u prikazima njegovog poznavanja detalja iz nautičkog života. Ovo kulminira poslednjim delom, dodatkom u kojem se upotpunjuje autorovo znanje nautičke terminologije – u pitanju su grafički plan jedrilice, Boforova skala snaga vetra i stanja mora, te kratak pomorsko-tehnički rečnik – i ističe njegova želja da čitaocima što vernije dočara svoje godine provedene na moru.

Iako dolazi iz vanknjiževnog sveta i govori o događajima o kojima danas progovara mali broj savremenih stvaralaca, Senad Švraka ispisuje obimno i sadržajno delo koje korespondira sa kanonom putopisnih naslova i trudi se da dostigne nivo Londona, Verna i drugih autora koji su se uspešno oprobali u ovom žanru. Odluka da delo predstavi u autentičnom obliku svakako utiče na njegov kvalitet i recepciju, ali takođe pozitivno usmerava čitalački utisak, naročito kod onih koji poseduju znanje o plovidbi i životu na moru.